

ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ХУСТСЬКОГО РАЙОНУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ПЕРСПЕКТИВИ ПІСЛЯВОЄННОГО РОЗВИТКУ

TOURIST POTENTIAL OF THE KHUST DISTRICT OF THE TRANSCARPATHIAN REGION: PROSPECTS FOR POST-WAR DEVELOPMENT

Грабар М. В.

Кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри туризму ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна
ORCID: 0000-0002-2753-4462

Пригара О. В.

Кандидат біологічних наук, доцент кафедри туризму,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
м. Ужгород, Україна
ORCID: 0000-0003-3433-7173

Кашка М. Ю.

Кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри туризму,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
м. Ужгород, Україна
ORCID: 0000-0001-7437-6156

Maryna Hrabar

Ph.D. in Economics,
Associate Professor at the Department of Tourism Uzhhorod National University,
Uzhhorod, Ukraine

OIha Pryhara

Ph.D. in Biology,
Associate Professor at the Department of Tourism Uzhhorod National University,
Uzhhorod, Ukraine

Mariya Kashka

Ph.D. in History,
Associate Professor at the Department of Tourism Uzhhorod National University,
Uzhhorod, Ukraine

У статті досліджено туристичний потенціал Хустського району. Хустщина належить до районів із потужним туристично-рекреаційним потенціалом. Висвітлено природний та історико-культурний потенціал Хустщини, що є додатковим позитивним чинником розвитку туризму в районі. Охарактеризовано найатрактивніші туристичні об'єкти Хустського району. Здійснено аналіз матеріально-технічної бази. Заклади надають різний рівень сервісу. Також активно розвивається сектор сільського зеленого туризму. Обґрунтовано, що максимальна реалізація туристського потенціалу на регіональному рівні вимагає активізації найважливішого на сьогодні інвестиційного аспекту здійснення туристської діяльності. Наведено пропозицію післявоєнного розвитку туризму регіону на основі реалізації інвестиційного проєкту щодо облаштування зони відпочинку на березі так званого «Закарпатського моря» – Вільшанського водосховища Теремле-Ріцької ГЕС. Окреслено економічну привабливість та доцільність проєкту.
Ключові слова: Закарпатська область, Хустський район, туризм, туристичні об'єкти, потенціал.

The article examines the tourist potential of Khust district. Khustshchyna belongs to the regions with a strong tourist and recreational potential. Numerous unique monuments of architecture, archeology, and art form a unique aura of historical and cultural significance of the region, which is an additional positive factor in the development of tourism

in the region. The natural and historical and cultural potential of the Khustshchyna is highlighted. Based on the analysis of the material and technical base, we see that Khust district is fully equipped with means of accommodation. Institutions provide different levels of service. The sector of rural green tourism is also actively developing. The territory of the Khust district is rich in natural resources. There are thermal waters in the village of Velyatino, Shayanska mineral water, and Dragivska mineral water. The Khust massif of the Carpathian reserve "Valley of Narcissus" is located on the territory of the Khust region, as well as several unique sanctuaries where unique plants and animals are protected, the Synevyr National Park, and the Enchanted Land National Nature Park. Numerous Ukrainian tourists and guests from abroad come to the most famous tourist attraction – the only spotted deer farm in Ukraine in the village of Iza. It is substantiated that the maximum realization of the tourist potential at the regional level requires the activation of the most important investment aspect of tourism activity today. A proposal for the post-war development of tourism in the region based on the implementation of an investment project regarding the arrangement of a recreation area on the shore of the so-called "Transcarpathian Sea" – the Vilshan Reservoir of the Tereble-Ritska HPP is given. The economic attractiveness and feasibility of the project are outlined.

Key words: Transcarpathian region, Khust district, tourism, tourist facilities, potential.

Постановка проблеми. Післявоєнна відбудова України стане головною темою міжнародних орієнтирів не тільки європейського простору, а й загалом усього світу. Зважаючи на широку обізнаність про події в Україні прогнозується зростання й туристичного інтересу. Стан туристично-рекреаційного потенціалу внаслідок повномасштабної війни занав суттєвий руйнувань на сході та півдні. Що ж до стану туристично-рекреаційного потенціалу на заході країни, то він не змінився. Зараз Закарпатська область, на щастя, найменше постраждала від вторгнення РФ порівняно з іншими регіонами. Тому перспективно продовжувати розвивати туристичну сферу регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Н. Щербаківа досліджувала в якому стані через війну знаходиться населення України; перебувають туроператори, екскурсійні бюро, турагенти; які області України готові приймати туристів, а які області є небезпечними через воєнні дії [12].

Н. Барвінок розглядав питання перспектив та значення розвитку воєнного туризму на території України після закінчення російсько-української війни, що в подальшому може стати одним із важливих напрямів патріотичного виховання молодого покоління українців та висвітлення масштабності подій війни у світовому просторі. Запропоновані пріоритетні напрями розвитку воєнного туризму та виділено значення розвитку такого виду туризму для патріотичного виховання молодого і дорослого покоління України [1].

Загалом, туристичну індустрію Закарпаття розглядали у своїх працях Г. Машіка, К. Гірняк, М. Багрий, Ю. Ставська, Ю. Опанашук, О. Богословець, Т. Іщенко, О. Шидловська.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Незважаючи на те, що Закарпаття і до повномасштабної війни було одним із туристично-привабливих центрів України праць щодо розвитку туризму на його окремих районах вкрай мало. Крім того, пріоритетність дослідження зростає через зміну адміністративного розподілу області та особливо посилилась внаслідок потреби

формування майбутніх післявоєнних орієнтирів розвитку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою роботи є дослідження туристичного потенціалу Хустського району Закарпатської області та виявлення можливостей післявоєнного розвитку з точки зору інвестиційної привабливості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Хустський район створено відповідно до постанови Верховної Ради України № 807-ІХ від 17 липня 2020 року. До його складу увійшли: Хустська, Іршавська, Білківська, Довжанська, Зарічанська, Колочавська, Пилипецька, Синевирська, Керецьківська, Горінчівська, Драгівська, Міжгірська, Вишківська територіальні громади [11].

Складовою частиною туристично-рекреаційного потенціалу є матеріально-технічна база району. Зокрема вона представлена різними засобами розміщення. Так, на території Хустського району діє 9 колективних засобів розміщення зі статусом юридичної особи. Треба зауважити, що кількість закладів розміщення фізичних осіб підприємств є ще більшою. Якщо порівнювати і розрізі області, то як видно із графіку досліджуваній район посідає 3 місце (рис.1).

У Хустському районі діють такі готелі: «Prince», «Премє'ра», «Фокус», «MichelLe's», «Купецький Двір», «V&P», «Карпати», «Атлант». Як бачимо з таблиці 1 всі заклади розміщення мають ресторани або кафе, забезпечують доступ до Wi-Fi, місце для парковки, що є важливими складовими забезпечення якісного обслуговування гостей.

Також район представлений санаторіями та оздоровчими закладами:

- ДП «Санаторій Шаян» ПрАТ лікувально-оздоровчих закладів профспілок України (ЛОЗПУ) Укрпрофоздоровниця пропонує лікування та оздоровлення у двомісних номерах з усіма зручностями, одно- та двокімнатні двомісні номери «Люкс», конференц-зал, кафе, спортивна площадка, культурно-масові вечори відпочинку, критий басейн, тренажерний зал [3];

- оздоровчий комплекс «Трембіта» має 3 корпуси: ресторан, сауна, соляна кімната, лікувальні ванни, озокерит, масажний кабінет, спортзал;

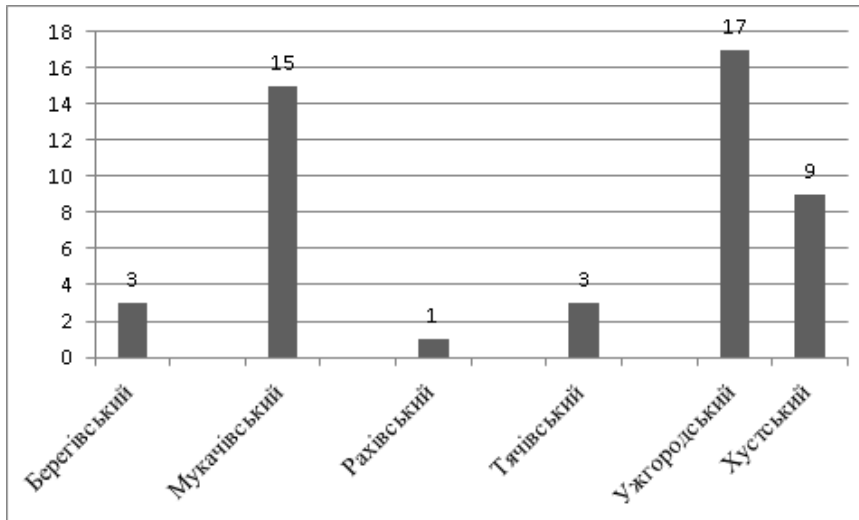

Рис. 1. Кількість колективних засобів розміщування по районах Закарпаття (юридичні особи), 2020 р.

Джерело: сформовано за даними [2].

Таблиця 1

Асортимент послуг готелів Хустського району

Назва готелю	Послуги	Зручності у номерах
Готель «Prince»	бар, тераса, безкоштовний Wi-Fi, ресторан, парковка. Щоранку подають сніданок по меню.	ванна кімната з душем, кондиціонер та телевізор із плоским екраном
Готель «Прем'єра»	автостоянка, дитячий ігровий майданчик, безкоштовний Wi-Fi, кафе	телевізор із плоским екраном, міні-бар та окрема ванна кімната
Готель «Фокус»	безкоштовний Wi-Fi та автостоянка, ресторан. Щоранку для гостей готують домашній сніданок	телевізор із кабельним телебаченням та міні-бар. За запитом надається приладдя для прасування та фен
Готель «MichelLe's»	ресторан, бар, сад і безкоштовний Wi-Fi, дитячий майданчик, тераса	деякі номери підходять для розміщення сімей. У кожному номері є балкон та телевізором із плоским екраном
Готель «Купецький Двір»	тераса, ресторан, безкоштовний Wi-Fi, відкритий плавальний басейн, сад, здійснюється обслуговування номерів. Щоранку подають континентальний сніданок або сніданок по меню.	письмовий стіл, телевізор із плоским екраном і окрема ванна кімната

Джерело: складено автором на основі [11].

- санаторій «Гірська Тиса». У комплекс санаторію входять адміністративна будівля та їдальня, спальний і лікувальний корпуси. Поруч знаходиться ресторан та броварня;

- санаторій «Боржава» для проживання гостей обладнані два триповерхові корпуси та 10 евро коледжів. У кожному номері є холодильник, телевізор, санвузол. Організуються екскурсії, верхова їзда, майстер класи, 4 види питної мінеральної води і термальна вода, дієтичне харчування;

- санаторій «Верховина»: номери економ, комфорт і люкс з усіма зручностями. На вибір проживаючих комплекс лікувальних процедур;

- Закарпатська філія ТОВ «Творча майстерня Вісак»: лікування та оздоровлення, кафе-бар, їдальня, камінний зал, сауна з 2 басейнами, фітнес-центр та тренажерний зал, настільний теніс, власний гірськолижний підйомник (350 м.), пункт прокату гірськолижного спорядження, бует, більярд, автостоянка під охороною;

- ТОВ «Аква-Карпатія»: лікування та оздоровлення, бует, Спра-процедури, фізіотерапія, солетерапія, «Колиба», конференц-зал, басейн, спортивна площадка, тенісний корт, тренажерний зал;

- туристичний комплекс «Теплі Води» пропонує лікувальні ванни з термальної, борної, бромно-хлоридно-натрієвої води з підвищеним вмістом йоду з Велятинського джерела, а також три басейни з термальною водою [10].

Крім, готелів та санаторіїв на території Хустщини є багато садиб сільського зеленого туризму – 82 одиниці (рис. 2). Зокрема, 9 сіл надають подібні послуги розміщення, а саме: с. Березово, с. Бороняво, с. Велятино, смт. Вишково, с. Шаян, с. Вільшани, с. Забрідь, с. Золотарьово, с. Іза. Найбільша кількість садиб зконцентрована у смт. Вишково – 17, с. Бороняво – 12, с. Вільшани – 10.

Хустський район володіє цінними природними рекреаційними та історико-культурними ресурсами, які характеризують унікальність цієї дестинації (табл. 2).

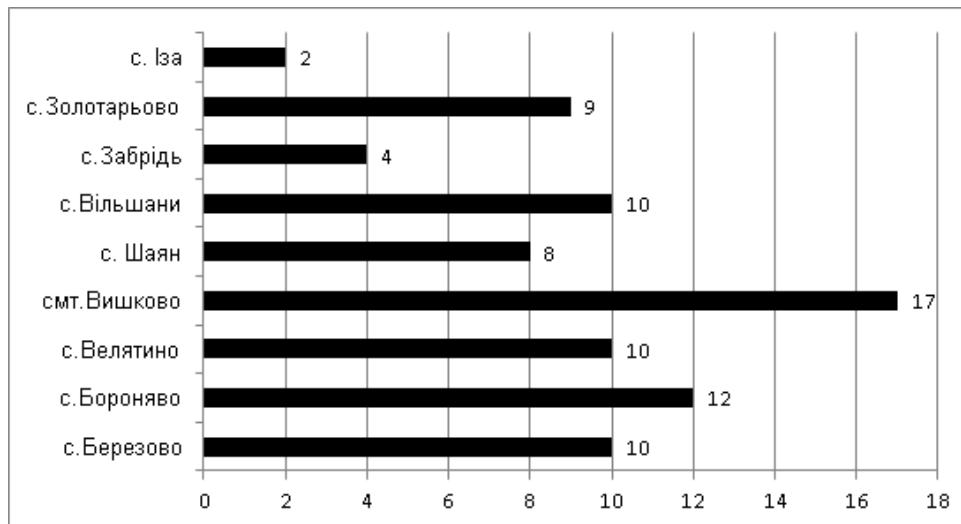

Рис. 2. Садиви сільського зеленого туризму Хустського району, 2021 р.

Джерело: сформовано за даними [11].

Таблиця 2

Найатрактивніші туристичні об'єкти Хустського району

№	Назва	Туристична цінність	
		Природні	
1	Долина нарцисів	унікальні дикі гірські нарциси, які не збереглися ніде більше у Європі. Як стверджують вчені, в льодовиковий період сталися геологічні катаклізми і з гір сповз величезний шмат землі разом з рослинами, які і стали знаменитістю цієї долини (170 га)	
2	Водоспад Шипіт	одне з семи природних чудес України – найкрасивіший водоспад Закарпаття, розташований на північних схилах гірського масиву Боржавських полонин біля підніжжя гори Гимба, що у селі Пилипець	
3	Ферма плямистих оленів у селі Іза	один із найвідоміших туристичних об'єктів Закарпаття та єдина в Україні подібного роду ферма	
4	Національний парк «Синевир»	знаходиться озеро Синевир – найбільше в Україні гірське озеро; заповідні болота і праліси, що належать до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО; реабілітаційні центри для бурих ведмедів та хижих птахів	
5	Національний Природний парк «Зачарований край»	це два об'єкти загальнодержавного значення: перший – явище природи «Смерковий камінь», другий – сфагнове болото «Чорне багно»	
Історико-культурні			
6	Водяна кузня «Гамора»	маючи статус музею і пам'ятки ковальського виробництва, вона водночас діє і як нормальна кузня, де виготовляються звичайний реманент для мешканців Лисичева та довколишніх сіл: лопати, мотики, рогачки для винограду, аршови (заступи). Лисичевська «гамора» є єдиною діючою водяною кузницею в Європі	
7	«Старе село»	перший сільський музей архітектури та побуту на Закарпатті. На його території відтворено село стародавньої Верховини із колочавських експонатів, які ознайомлюють із 300-річною історією побуту місцевих жителів. У скансені представлені пам'ятки культури різних часів та різних верств населення як за соціальним статусом (бідняки, середняки), так і за видом діяльності (вівчарі, лісоруби, мірошники, швеці)	
8	Синагога у Хусті	пам'ятка національного значення. Це єдина синагога на Закарпатті, яка діє з моменту спорудження і донині використовується виключно за своїм прямим призначенням. Синагога побудована за всіма канонами іудейської релігії	
9	Унікальні дерев'яні храми	1) Свято-Параскевський храм – пам'ятка архітектури національного значення (№ 220) 2) Збережену церкву в Данилово датують 1779 роком (різьблений напис на дверях). В інтер'єрі розписи першої половини XIX ст. Належить до дерев'яних церков в готичному стилі. Збудована з дубових брусів на кам'яному фундаменті. 3) Церкву св. Арх. Михайла (Крайниково) датують 1666-1668 роками. Висота церкви майже удвічі більша від її довжини. Відреставрована у 1971 році. В інтер'єрі малювання з XVII-XVIII ст. 4) Дерев'яна двозрубна тридільна церква св. Духа належить до найвищих архітектурних досягнень Закарпаття. Згідно з написом на одвірку, церкву збудував у 1795 майстер Ференц Текка.	
10	Хустська Реформатська церква	пам'ятка архітектури національного значення (№ 211)	

Джерело: складено автором на основі [4-9].

У післявоєнний період посилити ринкові позиції туристичного бізнесу Хустського району можна за рахунок облаштування зони відпочинку на березі так званого «Закарпатського моря» – Вільшанського водосховища Теремле-Ріцької ГЕС.

Економічна привабливість проєкту полягає в [11]:

- Вільшанському водосховищі об'ємом 23,7 млн м³, площа водного дзеркала – 1,6 км²; можливість організації активного та екстремального відпочинку на воді: віндсерфінг; водні лижі; катання на скутерах, моторних човнах; аквазорб та ін.;

- навколо ліси НПП «Синевир»;

- місці розташування, адже земельна ділянка розташована в природній гірській місцевості, гори навколо вкриті лісом, є можливість встановлення гірськолижного витягу, сприятливі екологічні умови;

- близькості до кордонів адже Закарпатська область межує з 4-ма країнами (Словаччина, Угорщина, Польща, Румунія) і тому воно легко доступне для іноземних туристів;

- транспортна доступність.

Висновки. Таким чином, дослідивши туристичний потенціал Хустщини можемо констатувати:

- аналіз матеріально-технічної бази свідчить, що Хустський район забезпечений засобами роз-

міщення. Заклади надають різний рівень сервісу. Також активно розвивається сектор сільського зеленого туризму.

- територія Хустського району багата природними ресурсами. Тут знаходяться термальні води в селі Велятино, мінеральна вода «Шаянська», мінеральна вода «Драгівська». На території Хустщини розташований Хустський масив Карпатського заповідника «Долина нарцисів», а також кілька унікальних заказників, де охороняються унікальні рослини та тварини, національний парк «Синевир», національний природний парк «Зачарований край». Численні українські туристи та гості із-за кордону приїжджають до найвідомішого туристичного об'єкту – єдиної в Україні ферми плямистих оленів у селі Іза.

- Хустський район – приваблює своєю великою кількістю історичних пам'яток. Серед яких: стара синагога, Свято-Параскевський храм, дерев'яна церква в Данилово, Церкву св. Арх. Михайла (Крайниково), водяна кузня-музей «Гамора», музей архітектури та побуту «Старе село»;

- виконання вище наведеного інвестиційного проєкту дасть змогу Хустському району отримати унікальний туристичний об'єкт, що приваблюватиме як вітчизняних, так і закордонних туристів; надасть значні конкурентні позиції Хустському району та матиме позитивний соціально-економічний ефект.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барвінок Н. В. Перспективи розвитку воєнного туризму на території України після закінчення російсько-української війни. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2022. Том 2 № 18. С. 206-217 doi: 10.15330/apred.2.18.206-217
2. Головне управління статистики у Закарпатській області URL: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 16.05.2022).
3. ДП санаторій «Шаян» URL: <https://www.shayan.com.ua> (дата звернення: 15.06.2022).
4. Дерев'яні церкви Закарпаття – національна спадщина URL: <https://zakarpattis.gov.ua/derev-yani-tserkvy-zakarpattya-natsional-na-spadshchyna/> (дата звернення: 05.06.2022).
5. Долина нарцисів – унікальне багатство Закарпаття! URL: <https://vidviday.ua/blog/dolyna-nartsysiv-unikalne-bogatstvo-zakarpattya/> (дата звернення: 16.06.2022).
6. Кузня Гамора: між молотом та... байдужістю <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3093681-kuzna> URL: (дата звернення: 28.06.2022).
7. Національний природний парк «Синевир» URL: <https://synevyr-park.in.ua> (дата звернення: 05.07.2022).
8. Оленяча ферма у селі Іза URL: <https://karpaty.rocks/region/zakarpatska-oblast/hustsky-rayon/shayan/olenyacha-ferma-u-siza> (дата звернення: 21.06.2022).
9. Старе Село – Колочава URL: <http://kolochava.com> (дата звернення: 22.06.2022).
10. Теплі води. Велятино URL: <http://tepli-vody.com.ua/about-us/> (дата звернення: 29.06.2022).
11. Хустська районна державна адміністрація URL: <https://khust-rda.gov.ua/> (дата звернення: 16.06.2022).
12. Щербаківа Н. О. Стан туристичної галузі України та процес її відтворення в післявоєнний період. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск № 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-17>.

REFERENCES:

1. Barvinok N. V. (2022). Perspektivy rozvytku voiennoho turyzmu na terytorii Ukrainy pislia zakinchennia rosiisko-ukrainskoi viiny. [Prospects for the development of military tourism on the territory of Ukraine after the end of the russian-ukrainian war]. *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu – Current problems of the development of the regional economy*, 18. 206-217 doi: 10.15330/apred.2.18.206-217 [in Ukrainian].
2. Holovne upravlinnia statystyky u Zakarpatskii oblasti [Main Department of Statistics in Transcarpathia] URL: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua/> (accessed 16 May 2022).
3. DP sanatorii «Shaian» [SE Sanatorium «Shayan»] URL: <https://www.shayan.com.ua> (accessed 15 June 2022).

4. Dereviani tserkvy Zakarpattia – natsionalna spadshchyna [Wooden churches of Transcarpathia - national heritage] URL: <https://zakarpatlis.gov.ua/derev-yani-tserkvy-zakarpattya-natsional-na-spadshchyna/> (accessed 05 June 2022).
5. Dolyna nartsysiv – unikalne bahatstvo Zakarpattia! [The valley of daffodils is a unique wealth of Transcarpathia!] URL: <https://vidviday.ua/blog/dolyna-nartsysiv-unikalne-bagatstvo-zakarpattya/> (accessed 16 June 2022).
6. Kuznia Hamora: mizh molotom ta... baiduzhistiu [Gamora's forge: between the hammer and... indifference] <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3093681-kuzna> URL: (accessed 16 June 2022).
7. Natsionalnyi pryrodnyi park «Synevyr» [«Synevyr» National Nature Park URL: <https://synevyr-park.in.ua> (accessed 05 July 2022).
8. Oleniacha ferma u seli Iza [Reindeer farm in the village of Iza] URL: <https://karpaty.rocks/region/zakarpatska-oblast/hustskyy-rayon/shayan/olenyacha-ferma-u-siza> (accessed 21 June 2022).
9. Stare Selo – Kolochava [The Old Village – Kolochava] URL: <http://kolochava.com> (accessed 22 June 2022).
10. Teply vody. Velyatyno [Warm waters. Velyatino] URL: <http://teply-vody.com.ua/about-us/> (accessed 29 June 2022).
11. Khustska raionna derzhavna administratsiia [Khust District State Administration] URL: <https://khust-rda.gov.ua/> (accessed 16 June 2022).
12. Shcherbakova N. O. (2022). Stan turystychnoi haluzi Ukrainy ta protses yii vidtvorennia v pisliavoiennyi period [The condition of the tourism industry in Ukraine and the process of its reproduction in the postwar period]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-17> [in Ukrainian].